

Занядбоўаем спрэвы найважнейшыя

Каждная эміграцыя, калі яна толькі будзе асуджана на даўжайшыя праўбы

вясны ў чужым астрадзьдзі паза родным краем, раней ці пазней, у залеж-

насці ад аб'ектаўных астравінаў, падпадае пад дзеяньне працэсу асыміля-

цы. Як звычайна, асыміляцыя гэтая будзе спачатку псыхалагічна, культурна, а пазней — і нацыянальна, а разам зь ёй і моўна. Звычайна ўважаецца, што найбольш адпорная на асыміла-

ці зьяўляеца эміграцыя палітычна, якая, дабравольна ці прымусова, выйшла на чужынку, каб там свабодна разъвіваць і прадаўжыць тэя індзейца, якія зьяўляюцца забароненыя ў пераследваныя на бацькаўшчыне. Яна, хай зьяўляеца фізычна адарванай ад роднага краю, але ўвесі час для яго працьце ў тым самым не парывае зь ім духодавічнай.

Інакш быццам справа прадстаўлеца з эміграцыяй зарабкоў

вай, што выйшла на чужынку, каб знайсці лепшыя заработка і лепшыя ўмовы жыцьця. Такая эміграцыя —

зывчайна цвердзіца — хутчай

праходзіць працэс асыміляцыі, бо для яе

чужынка, асабліва калі добра ў ёй паводзіцца матарыяльна, хутка становіца

ўзапраўды новай бацькаўшчынай.

Да гэтай катэгорыі эміграцыі траба залічыць і тых выхадзіцца з сялянства

і работніцтва, якія, разам з інтэліген-

цыяй, апінуліся на чужынку, каб выра-

тавацца ад большавіцкага пераслед-

вання. Яны выезмігравалі з краю так-

сама з прычынай чиста палітычных,

але, з гледзішча на сваю інтэлектуаль-

ную ўроўню ўранайшую нацыянальную

пасынкасць, якую можуць на чужынке

весыць нацыянальна-палітычны дзе-

насці і таму, у сілу астравінаў, пера-

стаюць быць эміграцыя палітычнай ды

становіцца тэй-же самай эміграцыі

заробковай.

Нельга згадзіцца з думкай, што эмі-

грацыяй інтэлігэнцыя, якія працэн-

дуе быць палітычнай эміграцыяй у сон-

се прадаўжаньне ёю палітычнай дзе-

насці на чужынку, зьяўляеца менш

наражаная на загрозу асыміляцыі, чым-

ся людзі «простыя», ці г. зв. масы. Хай

інтэлігэнцыя мае ўсе дадзеныя сведама

бараніцца перад працесам асыміляцыі,

але ведаюць або хутчай апаноўваючы

мову краіны свайго пасялененія ды

муючы непасрэдны доступ да ёйнае муз-

туры, хутчай закліматызуваючы ў гэт-

ым чужым астрадзьдзі. Затое людзі з

народных масаў гэтых дадзеных на ма-

юць: яны жывуць сваёй народнай сты-

хій і зьяўляюцца псыхалагічна зусім

ізаляваныя ад чужынку.

Таксама нельга згадзіцца з тым, што

старэйшае пакаленіе з тым, што

зьяўляеца пойнасцю забясьпечана ад

асыміляцыі. Жыцьцё, паказвае, што гэ-

так на ёсьць, людзі, якія памятаюць

бацькаўшчыну і жыць ейным жыць-

цём, адчуваюць і надалей духоўствы з

ёй сувязі. Але, у залежнасці таксама

ад астравінаў, гэтая сувязь хутка слабе-

юць, калі гэтаму на супрацьдзеци. Мно-

гія тыя людзі з нашае інтэлігэнцыя, якія

ішчо нідаўна былі нацыянальна актыў-

ныя, зь берагом гадоў становіца што раз

бога пасынкі. Ад нацыянальной па-

сыннасці адзін толькі крок да нацыя-

нальнай аблыкасці. А нацыянальная

аблыкасць гэтая ўжо першая стадыя

асыміляцыі. Вельмі малое або й нікага

ня мае значэння ё тое, што гэтая людзі

прыватна, у сваёй сям'і ішчо паслугоў-

ваюцца беларускай мовай. Мы ведаєм,

што шмат Амрыканцаў польскага па-

ходжання ведаюць ішчо польскую мо-

ву ў ёй паслугоўваючы ў прыватных

жыцьці. Але Полякамі людзі гэтая сібе

не адчуваюць.

Найгорш аднік стаіць справа з на-

шым новым пакаленінем. Нашыя дзеци

ня выхоўваюцца сістэматычна ў белa-

ruskіх нацыянальных традыцыях, а калі

што й робіцца ў гэтым кірунку, дык

толькі прыпадкова, пры гэтым робіцца

зусім прыватна, больш нацыянальна

моцнім і рупіўлім бацькамі, а іх бе-

larusкім арганізацыямі. У большых бе-

laruskіх астрадзьдзіх на толькі німа

арганізаванага групавага научаньня бе-

laruska мова, але й бацькі інтэлігэн-

ты толькі ў рэдкіх выпадках вучачы

сваіх дзяцей дома хоць-бы чытаць і пі-

саць пабеларуску. Прыватна мова гэ-

тых дзяцей, хая ёю надалей ёсьць белa-

ruskі, але ў такой ступені яна засыме-

чаная чужымі словамі і зваротамі, што

ўжо фактычна зьяўляеца толькі жар-

гонам беларускай мовы. Гэтая дзеци ў

псыхалагічнай паволі ўжо робяцца чужын-

камі.

Будучы заабсэрбаванымі нашымі што-

дзённымі жыцьцёвымі клапотамі або

проблемамі вялікай палітыкі, мы часта

не здзялімісць сабе справы з таго, якія вялі-

кая нацыянальная небяспека пагражает

нашым дзяцем, нашаму новому пака-

ленію, далейшым прадаўжальнікам палі-

тычнай эміграцыі. Сініяшні становішча

ністар міністэрства пакаленія

з амэрыканскім пакаленіем

„Трагэдыя Рәсей“

II

(Першая часць артыкулу, гл. № 49)

У першым сваім артыкуле пад гэтым краіны. У гэтых акалічнасцях няміну- Смаленск, Амсьціслаў, Тураў, Пінск, На- назовам я сказаў, што веліч быў Ра- ча жыццё чалавечай адзінкі, ягоная ваградак і інш.). З заваяваннем Ноўга-

родаў, за кошт якіх яна расла. Ціпяр з аднаго гледзішча — вартасыці для мі-

шылтарных мэтай. Той, хто жыў у таталі-

тарных дзяржавах, гэта добра выпраба-

валім распадзены ціперашия СССР на

ягоныя складовыя часткі. Але ці эдзі-

маецца гэтыя самыя пытанні, ад бра- г. зн. пасля канчатковага вызвалення нача- воля і маемасць расцэнваеца толькі раду із Пскоўскам маскоўская дзяржава

задац, што німа ніякай і для ні- лаштырылася да Зауральля да Валдай-

хачу дадац, што німа ніякай і для ні- скіх гораду. Аднак гэта пашырэньне не

кога трагэдыі ў няўхильным і канчатко- дала ніякіх карысыцілі расейскуму на-

ваў на сваім карку.

Але, пасля бойкі на Куліковым полі,

Пасля съмерці Грознага ў дзяржаве

ад чужаземных наезьнікаў, Москва не гісторыі, як «смута», якая трывала каля

агул. Бяспечна — не. Толькі яго, гэ- варнулася да стражанай волі, як гэта за- дзвініла

ты трагізм, расейская зарубежжа шука- ўсёды здаралася ў іншых славянскіх што волілібіюшы нобурадыці й скіфові

ня там, дзе ён ёсць. Ён знаходзіцца ў глыбіні самога расейскага агрэсіўнага

нацыяналізму. Гэта для кожнага, хто

уме думача, відавочна, навет, для чу- жаземца.

Паводле вэрсіі «Новага Рускага Сло-

ва» за 6. 10. 53 г. адзін амэрыканскі вы-

датны дыплямат, пасля дугога побыту

у СССР, заявіў: «назіраючыя харарактэр

Расейца, ён сумліваеца, каб там калі-

небудзь узінік вольны ўрад».

Зусім зразумела, што называючы Ра-

сейца, ён на мяу наўвеше на Беларуса, ні

Украінца, ні каго-небудзь з каўкаскіх

або цюрскіх народу. Ён мяу наўвеше на

харктар якраз Расейца — расейскую

дзяржаўную структуру. Треба толькі

размежаваць: якога Расейца? Зусім

зразумела, не работніка і не селянина

або простага інтэлігента, а кіруючага

дзяржавай, вільшую расейскую сферу.

Калі-ж ён, у дадатак да назірань-

няў, вывучаў гістарычныя факты, дык,

зноў-жа, мяу справу зь мерапрыемства-

мі царату і дваранства або баярства (у

далёкім мінулым).

Але на ў гэтым, ці на зусім у гэтым

справа, каго ён назіраў. Справа ў тым,

што ў словах гэтага дыплямата — най-

важлішай гістарычной праўда. Не дарма

на Беларусі кажуць: «здаўшку відней!»

У жыцці маскоўскай дзяржавы ад-

вечна змагаючы два гістарычныя па-

чаткі: адзін дэмакратычны, заходні, што

йдзе ад стараўнага славянскага веча,

выбіральных князёў і інш.; ад рэспублі-

кі Валікага Ноўгараду, Пскоўа, Крыўці-

кага Палацка і Кіеўскай Русі, — «шлях

ваў, цар Грэзныя на можа пагадзіцца,

што пад бокам існуўце вольны Ноўга-

радзіцца ў маскоўскай дзяржаве запана-

Маскоўкі па трупах людзей. Ягоныя ап-

трычкі малі схапіці і закатаўца каж-

шыца візантійскага імпераціяра Грэзного.

Цар душыў мінаеца і расейскім зарубежжам.

У жыцці маскоўскай дзяржавы ад-

вечна змагаючы два гістарычныя па-

чаткі: адзін дэмакратычны, заходні, што

йдзе ад стараўнага славянскага веча,

выбіральных князёў і інш.; ад рэспублі-

кі Валікага Ноўгараду, Пскоўа, Крыўці-

кага Палацка і Кіеўскай Русі, — «шлях

ваў, цар Грэзныя на можа пагадзіцца,

што пад бокам існуўце вольны Ноўга-

радзіцца ў маскоўскай дзяржаве запана-

Маскоўкі па трупах людзей. Ягоныя ап-

трычкі малі схапіці і закатаўца каж-

шыца візантійскага імпераціяра Грэзного.

Цар душыў мінаеца і расейскім зарубежжам.

У жыцці маскоўскай дзяржавы ад-

вечна змагаючы два гістарычныя па-

чаткі: адзін дэмакратычны, заходні, што

йдзе ад стараўнага славянскага веча,

выбіральных князёў і інш.; ад рэспублі-

кі Валікага Ноўгараду, Пскоўа, Крыўці-

кага Палацка і Кіеўскай Русі, — «шлях

ваў, цар Грэзныя на можа пагадзіцца,

што пад бокам існуўце вольны Ноўга-

радзіцца ў маскоўскай дзяржаве запана-

Маскоўкі па трупах людзей. Ягоныя ап-

трычкі малі схапіці і закатаўца каж-

шыца візантійскага імпераціяра Грэзного.

Цар душыў мінаеца і расейскім зарубежжам.

У жыцці маскоўскай дзяржавы ад-

вечна змагаючы два гістарычныя па-

чаткі: адзін дэмакратычны, заходні, што

йдзе ад стараўнага славянскага веча,

выбіральных князёў і інш.; ад рэспублі-

кі Валікага Ноўгараду, Пскоўа, Крыўці-

кага Палацка і Кіеўскай Русі, — «шлях

ваў, цар Грэзныя на можа пагадзіцца,

што пад бокам існуўце вольны Ноўга-

радзіцца ў маскоўскай дзяржаве запана-

Маскоўкі па трупах людзей. Ягоныя ап-

трычкі малі схапіці і закатаўца каж-

шыца візантійскага імпераціяра Грэзного.

Цар душыў мінаеца і расейскім зарубежжам.

У жыцці маскоўскай дзяржавы ад-

вечна змагаючы два гістарычныя па-

чаткі: адзін дэмакратычны, заходні, што

йдзе ад стараўнага славянскага веча,

выбіральных князёў і інш.; ад рэспублі-

кі Валікага Ноўгараду, Пскоўа, Крыўці-

кага Палацка і Кіеўскай Русі, — «шлях

ваў, цар Грэзныя на можа пагадзіцца,

што пад бокам існуўце вольны Ноўга-

радзіцца ў маскоўскай дзяржаве запана-

Маскоўкі па трупах людзей. Ягоныя ап-

трычкі малі схапіці і закатаўца каж-

шыца візантійскага імпераціяра Грэзного.

Цар душыў мінаеца і расейскім зарубежжам.

У жыцці маскоўскай дзяржавы ад-

вечна змагаючы два гістарычныя па-

чаткі: адзін дэмакратычны, заходні, што

йдзе ад стараўнага славянскага веча,

выбіральных князёў і інш.; ад рэспублі-

кі Валікага Ноўгараду, Пскоўа, Крыўці-

кага Палацка і Кіеўскай Русі, — «шлях

ваў, цар Грэзныя на можа пагадзіцца,

што пад бокам існуўце вольны Ноўга-

радзіцца ў маскоўскай дзяржаве запана-

Маскоўкі па трупах людзей. Ягоныя ап-

трычкі малі схапіці і закатаўца каж-

шыца візантійскага імпераціяра Грэзного.

Цар душыў мінаеца і расейскім зарубежжам.

У жыцці маскоўскай дзяржавы ад-

вечна змагаючы два гістарычныя па-

Літаратурны Дадатак

НАТАЛЬЯ АРСЕНЬЕВА

Цыклъ: „Ня зрадзім“

(прысьвячаеца — Бацькаўшчыне)

Хоць даводзіца сяньня

ПЛАКАІЦЬ...

Пазалочанай дзідай заход
скруткі хмароў наскролькі працяй...
Хоць даводзіца сяньня плакаць,
Як, аднак,
на любіць жыцьця!
Як із прагай на браць іскрынкаў
шчасцьця,

на пераймаць тугі,
хочь і тое, і гэта зьгіне
заўтра, як на вадзе кругі...

Залатым, нябачаным птахам
маладзік над зямлём усплыў...

Так,
хочь хочацца сяньня плакаць,
мы расцеіваем сум, як дым.
Ня ўдасца, праўда, забыцца
нам тут нашых сівых бяроз,
васільковых узьмежкі, ніцай
хаты, дзе ад дзіцяці рос.
Але жаль па іх нас ня скосіць
і ня выкруціць сілы з рук.
Хоць навокал і золь, і восень, —
верым, мы у сваю Беларусь.
Маці любая, пэўне сяньня
уздыхаеш па нас і Ты.

Ня тужы,
у мітусні выгнаньня
не дамо мы душы астывць.
З гераічнай на выйдзэм ролі,
у балота на схілім сцяг,
— на зрадзім нідзе ніколі
ні сябе,

ні Цябе,
ні жыцьця!

О, ШЫПШЫНА МАЯ, БЕЛАРУСЬ!

— «О, Беларусь, мая шыпшына...»

У. Дубоўка.

Грае люты на струнах завей
далікатнае, смутнае «scherzo».
Пачакаю, аж зноў веселей
будзе трохі на сэрцы.
Аж затміца ізноў у крыві
хваліваньня блакіты вагенчык,
аж і сцюжка, і дні без навін
шэры час свой ад'енчыць.
Аж ізноў баразной пабрыдуць
дні вясны у вадзе па калені,
аж мы скарбы пачуццяць і дум

II

Звычайнім тропам для свайго, кагадзе апісанага сацыяльнага асяродзьдзя Ластоўскі «першыя пачаткі граматы даставаў дома», і з імі ўжо падаўся ў народную школу блізкага ад ягонага роднага засценку сіла Стары Пагост таго-ж Дзісненскага павету («Хрэстаматы» Дварчаніна, бал. 293). Тутака й праходзіла на толькі пачатнае вучыонне, але й асноўнае ўзгадаваньне ягонае. «Гадаваўся я змалку часціцо ў ваколіцах, часціцо ў самой вёсцы Стары Пагост, а знача дзіцячыя жыцьці ёсць як інтарэсы, як съветаглядам і абычкамі», — сцвяцьяджае ён сам у сваіх «Успамінах з нядайшнімі мінуўшчыні», прысьвячаных якраз гэтаму сілу Стары Пагост (частка «Крывіч», № 10/2, ліпень-снежань 1925, бал. 86-91).

Фармаваннем самых асноваў свае людзкое будалі, што звычайна праходзіць у маленцівіце, Ластоўскі й авансаваны Старому Пагосту, ягоным жыцьцёвым абставінам, «інтарэсам, съветагляду і абыччам». На першым месцы тут трэба адзначыць, як найбольш вызначальную ў ёнісце фармаванья гэтае будалі акілінасць, што ўсе гэны «інтарэсы, съветагляд і абычы», Старога Пагосту харэктэрным чынам ацэніваліся гістарычна-легендарнымі рэмінісценцыямі, якія звязваліся зі сваім слалом ягоныя жыхары. «Між пагашчанаў, — успамінае Ластоўскі — існавалі легенды аб слаломі мінуўшчыне іх вёскі, якія быццам былая калісі горадам, като́ры меў многа цэркви і княжае замчышча»; усё гэта, быццам-бы, скамі часам «правалілася ў скрэзьдзоні». «Аб «праваленіем», а паводле іншых вэрсіяў, «заварожаным» горадзе існуе на ўсім абшары, як дуба ў шырокі кіркская зямля, бесканечнае мноства легендаў і апавяданьні, — адзначае Ластоўскі — але, мноздаеца, нідзе яны не апавяданыца з такай бязмежнай верай і рэальнасці, як у Старым Пагосьце. І вось, на гэткіх, «такой бязмежнай верай і рэальнасці» «пераказаных» легендах аб слаломі мінуўшчыне родных ваколіцаў найперш і гадаваўся малы Ластоўскі. Легенды-ж гэтых разгортваліся цэлымі цыкламі, і з вобразам «праваленага» гораду — «Багоцьку» лучыўся ў іх поўны глыбокае нацыянальнае самабытнасці вобраз «Веда Пані», аканаване там на пакуту пад вартаю «четырох чорных сабакаў з вялізарнымі бліскучымі вачымі» (падобной легенду пасыльстві так глыбака і маставіца распрацаваў у нашай літаратуре Максім Гарэцкі ў вападаньні «Лірныя Сыпевы»).

Ужо з чыста фармальнага боку гэтая легенды ў вобразы дзеілі на ўспрымлемую дзіцячую фантазію, спрыяючы завойстраному развязвіцію гэтага здольнасці яшчэ ад малых год і ў Ластоўскім. «Я сам, — успамінае ён — наслухаўшыся апавяданьні аб падземным горадзе й сівята верачы ў іх, ніраз пралежваў цэлымі гадзінамі прытуліўшыся вуха, да зімлі, і раз, засунуўши, прысыніў такое дзіва, што прахапіўшыся, якія нікакім, бег дамоў. А дома на пужаў мяю матуло сваім бяззвязнымі апавяданінам, перамешчаным з дзікай фантазіі». Завойстраному развязвіцію гэтага здольнасці фантазіі, часам навет буйнай, «дзікай», апрача легендау, спрыяяла тая агульная атмасфера, якою дыхаў і той Стары Пагост і ўсё беларускае сяло тae пары наагул. «У гэтай атмасфэры голаду, недамаганьня, заўсёднай фізычнай працы й настачы ўмысловай, — зусім добра канстатуе Ластоўскі — фантазія завагіненіца, і даволі самай лёгкай прычыны, каб мозг выйшаў з раўнавагі й пайшоў торам гістэрыі й галіоцінаціі» (адзін з перажытых ім самим у часе ягонага маленства ў Старым Пагосьце выпадкаў

і йдзэм мы на нажы,
хочь восень нас аплаквае, —
Жылі мы
і будзэм жыць!

КАЛІ...

Калі на клёнах златалістых
дрыжаць апошнія лісты
і сівер сіліца расхрыстаць
сівую восенскую стынь,
калі віном старым крыніцаць
каўшы мядзяныя лагчыні
і кветкай дзіўнай, экзатычнай
кане сонца на суччи,

калі сіве з жалю й далеч
і межаў жоўтая трава —
тады,

тады так смутак паліць,
што ўжо, здаецца, ня стрываць!

І смажыць смага вусны, сэрца,
як дзень асеніні,

скончыць шлях...

Адно,

ці нас утуліш съмерці?

Ну, добра, съмерці,

а што пасылья?

Хоць, хай над ім гадоў завея
курган навеє, ўзыніе мур, —
засыне з нас гэтак, што заўмее
Цябе забыцца, Беларусь?

Хто шыра так памрэ, што згасіць
нязгаслы, палімнены зыніч,
які калісі, а ўпаліць шчасціцем
і наш прасыцят,

і нашы дні!

І СЫНІЦА МНЕ...

Люблю я лятуценіць,

калі далоні чыесь
стаўляюць прасыніцу з кудзеляю сівай
і пачынаюць прасыцы ніткі дажджавыя
над галавой...

Няма канца дажджку, ні гуду верацёнаў.
Віецца з песьній ніць на шпулю, на душу,
і сыніца мне, што звоніць наш сасонынік
у сэрцы і ўвуши...

Што ў засенях сасон сузорыць сон лілёвы,
жывіцай плачуць з радасыці камлі,
і новых песьній строй у гольлі вецер ловіць,
страсаючы з крыльля

зялёны пыл далін.

Кахалі ѹ вы, як я,

старыя нашы пушчы —
віхрамі ўсьпенены, шумліві акіян...

Ці горкі сум па іх

тут вашых душ ня сушыць?

Баліць мая...

Блакітная, далёкая Радзіма,

калісі — штодзённы хлеб,
а сяньня — толькі сон,
Мы вернемся, чакай,
мо хворымі, старымі,
а вернемся!

Так дай нам Кон!

БЕЛАРУСІ

Ёсьць людзі, што ў Цябе і вeraць,
і на вераць,
якім Ты «сіняю вачэй яшчэ не расцівіла».
Іх лёс нялакавы і шлях імглісты ў шэры...
Ці нам каменімі ў сэрцы іх шпурляць?
Ды ёсьць і іншыя, якіх Ты вылюляла
найшчыршай лустай жытнію бязмала
да ўчора,
і што сяньня кажуць:

— «Кінь!

Якія мы Твае,

а Ты якая наша?

Цябе няма,
Цябе хтось выдумаў на съмех!»
І вышчарающа й клянунць Цябе,
а часам —
клычком за горла...

Зрадзе-ж не сацьмечы!

Даруй ім Краю наш, калі патрапіш,
хай слоў прабачаныя для іх няма:

увесь наша боль,
усё змаганьне наша
для іх — пад ногі кінены рыzman.

Дзень прыйдзе —

Кон і сам іх, Маці, укарае,
прапаліць роспачай і целы ў сэрц кару.

Для нас,

выгнаных сяньня з Краю,
Была Ты,

ёсьць,
і будзеш,
Беларусь!

УСКРЕСІНІ!

Ён увасрос,
Ён — дзесь між намі,
Ён там, дзе ў срэбным пыле лоз,
у сіней смузе над паліямі
вісіць вясна...

Ён увасрос.

Увасроц,
і зноў па Беларусі
перед сабой ідзе Хрыстос...

Здыме з душ настыльных вусыці,
багаслаўляе соладзь кроз,
сіліб раскіданых прысады,
муры нязлічаных вязыніц
і тых,

што пагублялі радасыць
на кроплі кроплі й дзень на дні...

Ідзе Хрыстос... Над ім дугою

няяслушна на ўсіх і ўсё: гэта было зялезнай правіла вясковага этыкету. Магчыма, што гэтае правіла было ўзгадаванае даўгаглетний прагній няволі, непасильнымі паборамі з сялянства, але яно і ў пазнейшых пакаленнях, было выдатнай, кідкой у вочы рысаў». Абдэльве гэтая, цесна міжсобу звязаныя сілэзы і, казаў той, «тактычнае» самапрыядненіне ды нараканне, характеристыкі, пэўна-ж, не аднаму только Пагосту, але і усіму нашаму сяле ўсіх часоў, перайшлі пасылья і ў нашу адраджэнскую, «нашаніўскую» літаратуру, паклаўшы свой моцны адбітак асаблівіна на ейнія першыя пачаткі. Адылі, назіраныне гэтых дынамічных пасыльяў, пасылья падобнае для сілэзы і, казаў той, «тактычнае» самапрыядненіне ды нараканне, характеристыкі, пэўна-ж, не аднаму только Пагосту, але і усіму нашаму сяле ўсіх часоў, перайшлі пасылья і ў нашу адраджэнскую, «нашаніўскую» літаратуру, паклаўшы свой моцны адбітак асаблівіна на ейнія першыя пачаткі. Адылі, назіраныне гэтых дынамічных пасыльяў, пасылья падобнае для сілэзы і, казаў той, «тактычнае» самапрыядненіне ды нараканне, характеристыкі, пэўна-ж, не аднаму только Пагосту, але і усіму нашаму сяле ўсіх часоў, перайшлі пасылья і ў нашу адраджэнскую, «нашаніўскую» літаратуру, паклаўшы свой моцны адбітак асаблівіна на ейнія першыя пачаткі. Адылі, назіраныне гэтых дынамічных пасыльяў, пасылья падобнае для сілэзы і, казаў той, «тактычнае» самапрыядненіне ды нараканне, характеристыкі, пэўна-ж, не аднаму только Пагосту, але і усіму нашаму сяле ўсіх часоў, перайшлі пасылья і ў нашу адраджэнскую, «нашаніўскую» літаратуру, паклаўшы свой моцны адбітак асаблівіна на ейнія першыя пачаткі. Адылі, назіраныне гэтых дынамічных пасыльяў, пасылья падобнае для сілэзы і, казаў той, «тактычнае» самапрыядненіне ды нараканне, характеристыкі, пэўна-ж, не аднаму только Пагосту, але і усіму нашаму сяле ўсіх часоў, перайшлі пасылья і ў нашу ад

устае густы блакіт нябес,
а ногі ў ранах незагойных
кладуць съяды на шэрань рос...
Дык прыпадзэм
і вусны спалім
на тых съядох, што Бог-Хрыстос,
губляе, моўчкі йдучы ў далеч,
бо Ён ускроў!
Ён уваскрос!
Няхай над родным папялішчам
усыцяж галосіць нема лёс,
няхай крываваць нас і нішчаць, —
ускрэсне Край,
бо ў Ён ускроў!
Мацней за съмерць,
за ўсё,
каханьне
зямлі, дзе ад дзіцяці ўзрос...
Устань-жа,
устань,
ускрэсні сяньня
й Ты, Маці,
як ускроў Хрыстос!

ЁН ПРЫЙДЗЕ!

Ён прыйдзе, гэты дзень!
Ён на прыйсьці на можа!
Ён прыйдзе
й загудзе вясновы буралом,

АЛЕСЬ САЛАВЕЙ**НАД СЛУЦКАМ ДНЕЕ**

Над Слуцкам днене. Гасьне нач на зорах.
І з першым сънегам вечер дзыме калочы.
Прастуе ўперад рыцар няўміручи,
за ім — нядрэннасць вояў ў дзорах.

Ён бачыць золак, чуе кожны шорах,
вітае ў думках сон пра будны Случы...
Абшар бязъмежны і прастор нясплочы,
у вас на мае месца хіжы вораг.

Агні жывыя, іскры лістападу,
узълётнасць ваша не назнала спаду.
За вас у муках рыцарскай дарогай

крыўёв съякалі, гінулі і мерлі,
каб вас навекі злыбеды на съцерлі,
каб вы съяцілі прыйшлай перамогай.

НЯ СЪПІШ СПАКОЙНА

На съпіш спакойна, мой далёкі браце,
як сполах начаў, дні твае насталі.
Пад звон зялеза і пад скрыгат сталі
імкненінью пошуг прападае ў страце.

Бяз спынку ў доме, без начлегу ў хаце
капаеш долы, засяваеш дали.
Пад імі зльвіні праўду па хавалі —
куеш навекі ім сваё пракляцце.

Непакананы жорсткао пакутай,
перамагаеш зьмей муки лютай.
І шлях паўторны да жыцьця зь цярпеньня

няволі злуду паліць пярунамі.
З табой, зы мною — крочыць поплеч з намі
паўтору-кругу зьмена-пакаленне.

пакрышыць, разъмяце,
раскідае, зынштожыць
усё, што нам шляхі дахаты замяло!
Ці чуеце? Аб ім
шасціць быльнёг аселіц,
пяюць вятры ў лазе
і звоніць крыгаў лёд.

Ахвяраю крыва,
— Слова стане Целам
і ўжо ніколі больш на ўстане Чорны Год.
Няхай бярэма він
прыгнула нас, і крылы
апалі,
й хлеб чужы ня смачны і важкі,
няхай нас апавіў
тугой агорклы вырай, —
трывайма!

Ён ідзе —
Вялікі Сакавік!

Ідзе...
й пад ногі руну
яму кладзеца, таюць
сынят, на паплавох зяленіца трава...
Радзіма!

Беларусь!
Крывічына Святая!
багаславі нас жыць,
і веру захаваць!
Натальля Арсеньнева

НА ЦІХІ БЕРАГ

На ціхі бераг ступіш асьцярожна,
каб не нарушыць даўнага спакою.
Чароды-ж думаў хлынуць талакою —
за далягліды палятуць трывожна.

То-ж бо ў ваддалях жыць ім толькі можна,
дзе круг жыцьцёві вірьщца ракою,
дзе над палянай, сонечнай лукою
нябесаў велич зіхаціць пабожна.

Дзень учарашиі кануў за марамі.
Яго хацеў-бы ацвяціць дарамі —
пярлістым скарбам знайдзенае волі.

Калі-ж сустэрне заўтрашніе зь сяньня,
збудзіўшы ў росах ранніе сьвітаныне —
ён не адьйдзе ў незварот ніколі.

ОРДЭНАНОСЦАМ

Вам прышлілі ордэн той-жа самы:
пышлівы гонар ад мысловым катам.
Нясе нядрэннасць варту вашым хатам,
для съмерція новых выкалаўшы ямы.

На ўлінай цноце нат на змыты плямы
крывы пралітай закаваным братам.
Ну што-ж, тварэце не ўтамонным съвятам
і та ту — бацьку гучныя рэкламы!

Рука у путах — «Слава!» — піша — «Слава!»
А разум цвердзіць: — «Згін, прысуд кры-
Не, гэна бляшка таннае медалі [вавы!]

душы на съмеціць, з думкай не начуе,
і вусны шапчуць — толькі Бог вас чуе —
збавенія словы — іх вы не прадалі.

2 нуў у зямлю.

— Вось, тваё, княжа, багацьце, у якім дна няма; яно
ратару больш вартае, чым тыя чырвоны. Гроши могуць
укасці, а гэтага нікто не ўкрадзе.

Засымляўся князь, падабалася яму мудрасць загон-
шчыка і кажа:

— Праўду кажаш, дам табе зямлі па дзесятае пака-
леніне.

І, увайшоўшы ў шатро, напісаў князь Яраслаў дарчую
грамату мудраму загоншчыку Ранцэвічу на ўсю ваколіцу
Вялемічы.

І дагтуль у Мазырскім павеце, у вёсцы Вялемічы жы-
вуць Ранцэвічы, і, у вялікай пашане, у цыновай трубцы,
перахоўваюць, з роду ў род, дарчую грамату князя Ярас-
лаў, а паказваючы яе апавядою легенду аб сваім
мудрым прашчуру.

1918

ПРЫПОВЕСЬЦЬ**АБ СТАРЫМ МУЖУ І ГОЖАЙ ДЗЕВЕ**

Быў муж яры, векам стары, барадой сівы, косьцю ха-
робр, сэрцам гарач. І была дзева малада, гожа, як у садзе
ружка. Стаяў стары муж сватаца да гожай, маладой дзеве
кажучы:

— Пайдзі за мяне, дзевухна, замуж, — будзеш мець
слуг і служак многа і коней і адзеняня дарагога; будзеш
у саствах хадзіці і піць і есьці з весяліцца.

І сказала дзева старому мужу:

— О, неразумны стары дзеду, сівабароды. Калі мяне,
маладу дзеву, возьмеш замуж за сябе, жывату майму бу-
дзе наўцеха; сэрца тваё амягне, вочы памеркнущы; съяц-
ны аслабеюць, косьці схонхнущы, сівізна пажаўшее і няго-
дзен станеш ты маладосці маёй. Пры табе старым я сама
зашырэю, а сэрцам разгарэю і, ад расплатленай натуры,
шукаш іму сабе ўцехі любіцельнай: маладога юнака, до-
брата малайца і ташнату маю разгадзіць стану зь ім, а не
з табой старым смэрдз.

І адказаў стары муж дзеве:

— Нашто, дзевухна, жаросткім словамі мяне, як дрэ-
ва лістам укрыла? У дому ў мяне паняй станеш, усяку
раскошу і выгоду мець будзеш. Сядзеш, мая міла, у мура-
ваным палацы на многацэнных кілімах, прыбяру цябе, як
чысту краску ў полі, як паву пахту дзіўную, як раку Бя-
розу пры дуброве, між горкамі. Спачываць у мяне будзеш
на пярынах двойчатых, пад чырвонымі кітайкамі. Піць
і есьці са мной будзеш многацэнных асалодных стравы. А

РЫГОР КРУШЫНА**Выbraneя вершы****МАІМ БРАТОМ**

Як з дрэва цвет, злавесны лёс
vas разагнаў віхром па съвеце
і кожны ў съвеце свой крык панёс,
радзіму маючы наўвеце.

Мае выгнаныя браты
аж за хрыбтамі Гімаю!
 Я вам пішу свае лісты
бяз маркі — марай дасылаю.

Спляліся інервамі радкі,
пяюць аб страшна перажытым:
усуды чорныя грудкі —
агонь прайшоў, як град над жытам.

Вядзе нядоля шлях віты,
бяздомных гоніць па чужыне.
І я ўсё мае браты
жывём на лепшым успаміне.

Як мы, ступішы за парог,
сямейны гоман чулі ў хаце,
як на Вялікадні пірог
між нас, дзяцей, дзяліла Маці.

А сяньня думкі паплылі
з журбой балочай, няўгойнай.
Мы — на вандроўным караблі,
ня маєм прыстані спакойнай.

Мы ўсё пазналі жах і сум.
Рыпіць жыцьцё ў жабрачым стане.
Сыціхе ўсё: ў пяскох самум
і буры-штурмы ў вакінне.

І ў белых тундрах маразы,
і ў горах громы землятруса.
А шум бярозы і лазы
ня моўкне ў сэрцы Беларуса.

Штогод расьце, гучыць мацней,
— шлях да Радзімы пракладае...
Сымляца ў плацьці, як даўней,
душа трывожная жадае.

КРУШЫНА

Расла крушына на Палесьсі.
Зьвінёу і цывілі хмызняк густы!
Азёры шум блакітнай плесі
прыносіў вечер прац кусты.
І войстры пах травы і цвілі,
і воўчых ягад горкі сок
паветра вогка пайлі,
бы ў навальніцу дождж пясок.
Прыроды, шчодра на ласку,
віталі птушнай песьняй бор,
які складаў лясную казку
і разыніаў жыцьця прастор.
Дый раптам сымляла ўсё жывое.
Прышоў нядобры чалавек,
ён залатыя спляжкі хвой,

схожа весяліца — зладжу банкет і загадаю ўсяку па-
цеху іграці і гусельнікам, і трубнікам, і гожым ладам
дзяўчынам прад твойм вясьніню, і пачыніце це ў садзе
там жывату твайму ташніца па ўсё дні,
а я схожа волій пайсцы за мяне, бацьку твойго і маці
тваю абдарую дарамі многацэннымі і яны цябе прыняво-
ляць тады.

І сказала яму дзева:

— А калі адалееш айца майго і маці маю многацэннымі
дарамі і выдадуц мяне прымусам, я тады буду ўсё чы-
ніць не па твойм вясьніню, і супраць твой волі. Слou
тваих не паслушаю і вяльянія твойм ия выканую: калі
скажаш рабіць кісла — зраблю прэсна, а мяккага табе
хлеба ў мяне ия пытак, будзеш, стары смэрдзе, скарынкі
глыдаць. Затое добраму малайцу, свайму парадніку, мяк-
кія, крупчатыя пірагі паставлю ды дулі на талерку, ды
віно ў кубку, а зьверх таго яму лебяжа пярынка пад бок,
чыжковая падушка пад голаў, саболе акрываля паверх,
ды я, сама малада, поплеч. А табе, старому смэрду, спаць
у мяне на памосьце, у кутніку. Стаяць я буду прад мілым
малайцам з трывогай ды з бозынню, каб мяне мілы любіў.
Мамкі і нянькі будуць мілага на руках насыць, а табе, ста-
рому смэрду, ваночку дууху, пабярэшчанай хары, татар-
скай патыліцы, вісільніцкай шыпі, сомавай губе, ракавым
вачам, апухлым пятам, сінуму бруху, зэрнай барадзе,
жоўтай сівізіне, сядзець на печы; каб у цябе, смэрда, у
шылі скрыпела, у горле хрыпела! Каб жыў ты, што жук
у балоце, што жаўна ў дзюпле, што чарвяк за карой, што
съярочак за печу.

І кажа стары муж:

— Калі ты, дзевухна, за мной будзеш, ты такой на
будзеш.

Ды пачаў стары муж сватаца; палавіну маетнасці
прасьвістаў, пакуль за сябе маладу дзеву ўзяў.

І стала малада, гожа жонка старому — дзеннай і ноч-
най турбота ды касыцям сухота. Ад людзей стары муж
уцякае, што маладу жонку мае, у бяседзе на сядзе, да
людзей на прыстане, на кожнага маладога крывы гляне, як
ліхі сабака з-пад лаўкі; не гаворыць, дзыміца... Сам
сабе абрый стары смэрд і, на трэці год, павесіўся.

А маладая дзева вышла замуж за добрага малайца,
пракліаночы старога, мілуючы любага.

Старыя мужы! Да вас мова: у спакой век жывеце, ма-
ладых жанок не бярэце. Гэтай прыповесці канец: дзевам
гожым чэсьці і слава, а мне каравай сала.

ВЛАСТ (ВАЦЛАЎ ЛАСТОЎСКІ)**Выbraneя творы****БЯЗДОННАЕ БАГАЦЬЦЕ</**

НЕ АБЫЯКАВЫ

Вечар.
З марамі палётнымі
адпачыць я лёг.
Сынег бялюткімі палотнамі
сыцељецца ў палёх.

Съветлы сон. Зъ нязгаснай памяці
родны край паўстай:
Сіні лес у срэбный замеці,
зъледзянецы стаў.

На дварэ вядзе мяцеліца
сънежны карагод.
У хляве карова целіца —
шчасльце ў Новы Год.

Грае сонечна-праменнае
ў хаце харство.
Маці цэдзіць белапленнае
чэплае пітво.

Кажа дзесяцям: — Не бяздомныя...
Ня сіроткі, не!
Ежце смачнае, скаромнае,
і дзяякуюце мне.

Ля вядра з вадою годзі вам
боўтаць чарпаком.
Падсілкуйцеся малодзівам —
сътнім малаком.

Дзесяці ў хаце за вячэраю.
Бесклапотны съмех,
расплылося злое, шэрае...
Белы ў вокнах сънег.

Завіруха плача ў коміне.
Я прачнчуўся... Зноў
сэрца ў болеснай аскоміне
ад тугі і сноў.

Ноч, — як джунглі непралазныя.
Дождж. Хлюпота. Золь.
На чужынне! — горка сказана.
Нясцішны боль.

... Дай-жа Бог дарогу роўную
на жарсыцьве нягод.
Паднімаю чарку поўную
за шчасльвы год.

Ён ідзе, неабыякавы,
штосьці ўтойна ў ім.
Мо' загіне дзень заплаканы
у жыцьці май.

1953

ЛЕБЕДЗЬ ЧОРНАЯ

Расыцілалася
прадвячорная імгла.
Паміж парасыцьї
лебедзь чорная плыла,
лебедзь чорная
зъ перасечаным крылом...

Але-ж праўшила навала,
і сіла чарапу зыгнула.
Ты каласы сарвалі,
мне ў твар задорна кінула.

«Ня веру казкам гэтым!» —
сказала ты з усымешкаю,

каля сажалкі
поруч стоячыя са мной,
мне заўважыла
нейк надоечы:
— Друг мой!
Лебедзь чорная —
гэта-ж нашае жыцьцё.
У ноч бяззорную
мы — алаўшае лісць.
Адарваныя
ад Палесься мы зусім,
нашаханыя край
песыім песьнямі і сънім
Сны зынбелыя...
з вогкай цемрадзі
праз музь.
Ці на белыя
гусі-лебедзі плывиць?
З ласкай сонечнай,
з добраі весткаю, бадай,
на старонаку,
на Палескую —
у наш край.
Слойца ветлае
зь белай гусю
нашмім.
Маем съветлае:
Беларусю
жывём.

У сінія далечы
прадвячорная імгла,
паміраочы
лебедзь чорная лягла
у тванс зялённую
пад расквечаным кустом,
лебедзь чорная
зъ перасечаным крылом.

З АЛОМ

Шчасльвия спатканыні
з табой пад вязам ветлівым,
і частыя блукальні
на полі жоўтацьветлівым.

І белыя рамонкі,
і васількі блакітныя,
і нашыя гамонкі —
дагэтуль незабытныя.

Убачыць давялося
у жыцьце жмут завязаны
зялёнага калосья,
у якім закляцьце сказана.

Я засыцярог:
— Заломы!
Ня руш, мая каханая!
У вузілку саломы —
бядя зачараваная.

Але-ж праўшила навала,
і сіла чарапу зыгнула.
Ты каласы сарвалі,
мне ў твар задорна кінула.

«Ня веру казкам гэтым!» —
сказала ты з усымешкаю,

і ў ростані з паэтам
пайшла самотнай съежкаю.

Было, здаецца, ціха...
А на мінула й месяца —
ідзе з вайною ліха,
у крыбі падзеі месяца.

На горад і на вёску
цяжкое гора падае.
І дзень, як съвечка з воску,
гарыць і нас на радуе.

Спакою мы на бачым —
спазналіся з пакутаю.
А ты жыцьцём сабачым
без ланцуза закутая.

Чужынцы з ласкай лезылі,
твой двор стаяў засымечаны...
Цябе пасылья завезылі
у развалины Нямеччыны.

Лажынца зморай праца
на рукі загрубелья.
Табе рамонкі съняцца —
радзімы краскі белья.

Калісіці пела ў полі,
вясной закалыханая.
Ня думала ніколі,
што будзеш ты выгнаная,

бяз долі і бяз хаты
і пад прынкуай ворага.
Ці помніш колас кляты?
Ты заплаціла дорага!

Хай зло не ад залому,
хай выпадкова сталася.
Цяпер, калі на ў дому —
ўсё роднае згадалася.

Згадаліся ў паshanе:
наш край, вайной абкрадзены,
і шчырае каханыне,
і звычай наших прадзедаў.

1944

П А Я С О К

Мне случанка падарыла
найпрыгожы паясок.
Пачыцёй процыму сілы
выбраў вытканы кусок.

Зацьвілі на кожнай нітцы
мары ткальлі маладой.
Ей вузор пазорны съніца,
шоўк ільсініца пад рукой.

І мітусяцца ў разбродку
зоркі ў зыркім паяску,
і праменіні пасяродку
прабягаюць па шаўку.

Краскі, крэжыкі, шмат рысак
чырвaneюць на бакох.
Палымнеец ясны прыск —
беланускі даўні бог.

— Найначай баба жыва яшчэ, — падумаў дзед і, чым
бардзей пабег па лейцы. Рад у душы дзед, што-ткі баба
жыва. — Пэўнен-ж яна цяпер і такой ліхой ужо на будзе...

Прынёс лейцы, закінуў у ваду і чуе, што нехта торгає.
Ад радасыці і сілаў селяніну прыбыло, цятне, съпяшаецца...
Аж, вышыгнуўшы, глядзіць, што гэта зусім не яго-
ная баба, а самы істы чорт. А той, бух! на калені перад
дзедам і давай дзякаваць, што выратаваў.

— Ад како я цябе, чорта, выратаваў?

— Ад твай-жа бабы: як трапіла яна, год так таму на-
зад, у мой ціхі амут, то ў пекла яго абларнула і мяне нават
замучыла!

Пачуўшы гэта, пабаяўся дзед другі раз закідаць лейцы
у амут. А з чортам дык і нішто: падружыўся дзед і доўгі
час разам поле гаралі, пняўё карчавалі і сварыцца нават
не сварыліся.

ПАД СТАРАСЬЦЬ АДГУКНЕЦЦА

Пачула маці, што Антук яе плача, — хлопчык быў ужо
сямігодка, круміненькі, — выскачыла ў панадворак і пы-
тае:

— Чаго ты, сынок?
— Певень на нагу наступіў!
— То што-ж за бядя: певень на конь, нагі табе не скла-
лечыў.

— Ага, не склечыў, а як пад старасьць то й гэта ад-
гукнецца.

ВАРОНА І РАК

Ляціць варона па-над ракой і каркае, ды так каркае,
што не ўцярпей рак сядзець у сваёй норы і вылез паўзі-
рацца, чаго яна галасуе. Вылез рак і пытае варону:

— Чаго ты гэта падніяла?

— Чаго я гвалт падніяла? А як-жа, яшчэ ён, у каторага
галава не з таго канца засечана, пытаеца ў мяне! Чаго
я гвалт падніяла? Кажды будзе крываць на маім мейсцы:
Гняздо, у якім я вясну веснавала і лета летавала, цяпер

суздром усё засымечана.

— А куды-ж ты цяпер ляціш? — пытае рак.

— Новага гнязда шукаці!

Падумаў, падумаў рак, дык кажа:

— Э, кумка, дарэмна твой клум і турбота, бо ты-ж

і новае гняздо засымечиш...

ВУЖ КУРТАТЫ И МУЖЫК БАГАТЫ

Сядро дрыгвы жывучы, бяз вужа ў хаце не абыдзеш-
ся: за лыжку малака ён пілніле гаспадара, каб гадзюка ў

Сыплець іскрамі Ярыла
зь ніцяй золата пясок.
Гэты слаўны паясок
мне случанка падарыла.

ЗЛОЕ ШЧАСЬЦЕ

Ямаю злое шчасльце:
любіць і боль цярпніць,
падняцца, нізка ўласці,
зноў узъляцець і пець.

І песьнямі сваімі
спакой душы знайсці,
бяз крыкі з простым імем
да хараства ісці.

Гарэц... ахвяры класці,
і ўсёй істотай пець.
Такое злое шчасльце
пашт павінен мець.

С Ъ Н Я Ж Ы Н К А

Адцвіла вяргіня белая...
Мне «бывай» сказала ты.
Зынікла радасыць недаспелая
ў дзень асеньні, залаты.

Я сваю душу трывожную
супішоў, як быў з тобой.
Ад цябе пайшоў, прыгожая,
зъ незатоенай журбай.

Ідучы ў жыцьцё съяжынкаю,
ні на што не нарака...
Я над першою съяжынкаю,
што зъяляела на рукаў

загарэўся успамінамі:
саматканы твой вузор
тонка сплещены ільдзінамі
у кауцунках дробных зор.

У цябе каўнерык вязаны
акурат, як сънегу брыж...
Можа штосьці недасказана,
дык цяпер дагаварыш.

П А П А Р А Ц І

Прабягае дзе-ні-дзе
злосны вецер за асліцію.
І зімы апошні дзень
апываецца мяцеліцаю.

І сівы мароз-мастак
парасклав на шыбах папараці.
Кветкі сънежныя, аднак,
зайтра кроплямі закапаецце.

Лёгка дыхае вясна
над съялгамі расцярушанымі.
Я самотна ля акна
съмягнту думкамі узрушанымі.

Незабыўныя гады,
пылам замсты незамененія.
Хлопца вабілі тады
косы русыя, заплещенія.

хату на ўлезла. Кот — граза мышай, а на зьмей — гадуй
у хаце вужай.

У ваднага багатага мужыка быў стary вуж, ужо аж
сівы ад старасыці і, як толькі чэлядзі сядзе за стол, то
і вуж пад стол, калі ног увіаеца, да дзяцей дабіраецца,
якія малако ядуць. Думаў, думаў мужык дык надумаўся:
вуж стary, гадзізу не палоша, малако-ж лакоча; трэба
яго забіць! І ўзяўшы сякеру, гак, па вужу! І адсек яму
хвост.

Вуж упёк у нару і, прыгодаўшы пару, укусіў мужы-
ковага сыночка. Вуж на злы, але мысіца за крыбу.

Сын памёр мужыкоў і як ішло перш рукой у яго ў га-
спадарцы, так цяпер, што ні крок, то бяда: то агонь, то
вада глуміць працай набыты дабытак. І зъяднаніё той
мужык, а таму, што яму стary вуж на спрыяе.

Што рабіць? Треба, думаў, з вужам мірыца. Вось ідзе
да нары, дзе сядзе вуж стары:

— Давай-каа, — кажа, — мы будзем з табою гадзіца!

— А вуж з норкі глыбокай дае гэткі адказ:

— Не, ужо, браце, на час нам з табою аб згодзе гукаці.
Табе сына твой анік не забыць, мче-ж заўсёды баліць.
У нашай дружбе ця-
пер, ты мне, браце, павер, шыркасці даўнай на будзе.

